

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาด้านสุขภาพอนามัยส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากพฤติกรรมของมนุษย์ เนื่องจากพฤติกรรมหลายอย่างสามารถนำไปสู่ปัญหาสุขภาพโดยมนุษย์คาดไม่ถึง ตั้งแต่การเจ็บป่วยเล็กน้อยไปจนกระทั่งรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิตจากโรคติดเชื้อและโรคไร้เชื้อ พฤติกรรมมีความสำคัญทั้งสิ้น นอกจากนี้พฤติกรรมของมนุษย์ยังถูกกำหนดโดยโครงสร้างของสังคม (เสงี่ยม กองธรรม, 2544) โดยพบว่าสังคมมนุษย์แต่ละสังคมต่างมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง โดยเฉพาะ ทำให้สมาชิกภายในสังคมนั้นมีพฤติกรรมที่สำคัญแตกต่างกันไปจากสังคมอื่น วัฒนธรรมจึงเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติ การปฏิบัติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจ และซาบซึ้งร่วมกัน

ชาวไทยภาคเหนือหรือชาวล้านนาได้สร้างสมวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเองขึ้นมาและได้สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวล้านนาจึงมีแบบแผนการดำเนินชีวิตเป็นของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นด้านวรรณกรรม วรรณคดี รวมไปถึงการสื่อสาร การแต่งกาย อาหารและโภชนาการ แบบแผนในการรับประทานอาหารของคนในแต่ละสังคมถูกจำกัดอยู่ในกรอบของการเลือกอาหารด้วยปัจจัยต่างๆ หลายประการ นับตั้งแต่สภาพภูมิศาสตร์ ความสามารถในการผลิต การกระจายอาหาร สภาพทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางวัฒนธรรม หรือความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการรับประทานอาหารซึ่งสมาชิกของสังคมได้รับการเรียนรู้มาตั้งแต่เกิด ในลักษณะของขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนจนถึงปัจจุบันซึ่งพบว่าวัฒนธรรมบางอย่างมีทั้งข้อดีและข้อเสียซึ่งอาจทำให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและมีผลต่อสุขภาพได้

วัฒนธรรมการบริโภคเนื้อสัตว์ดิบมีมานานในภาคเหนือ โดยเฉพาะในภาคเหนือตอนบนหรือล้านนา (เชียงใหม่, เชียงใหม่, ลำพูน, ลำปาง, แพร่, น่าน, พะเยา และแม่ฮ่องสอน) อาหารที่ขึ้นชื่อ คือ ลาบ เป็นอาหารที่มาจากเนื้อดิบทำมาจาก เนื้อหมู วัว ควายผสมกับเครื่องปรุงโดยไม่มีกรทำให้สุก

เป็นอาหารที่นิยมกันมานานและในปัจจุบันยังนิยมรับประทาน โดยเฉพาะในโอกาสพิเศษ มักจะมีลาบเป็นอาหารเสมอ ด้านโภชนาการถือว่า ลาบเป็นอาหารโปรตีนที่ดีมีคุณค่าทางโภชนาการที่ร่างกายต้องการ แต่หากเป็นลาบดิบอาจก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพด้านอื่นตามมา (ประหยัด สายวิเชียร, 2547)

การบริโภคลาบดิบเป็นสาเหตุของโรคหลายอย่าง โดยเฉพาะการบริโภคหมูดิบเป็นสาเหตุของการติดเชื้อ *Streptococcus suis* หรือไข้หูดับซึ่งเป็นโรคติดต่อระหว่างสัตว์สู่คน เกิดจากเชื้อ *Streptococcus suis* ในสกุล Streptococcus ตระกูล Streptococcaeae โรคนี้มีสุกรเป็นสัตว์พาหะนำโรคซึ่งมักไม่แสดงอาการป่วย คนสามารถติดเชื้อจากการสัมผัสกับสุกรที่ติดโรค โดยเฉพาะเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกร คนทำงานโรงฆ่าสัตว์ คนชำแหละเนื้อสุกร สัตวบาล สัตวแพทย์ โรคนี้มีรายงานการพบครั้งแรกที่ประเทศเดนมาร์กเมื่อ พ.ศ. 2511 ทำให้เชื้อหุ้มสมองอักเสบ 2 รายและติดเชื้อในกระแสโลหิต 1 ราย ต่อมาจามีรายงานค่อนข้างน้อย พบประปรายเพียงประมาณ 200 ราย จากหลายประเทศทั่วโลก ได้แก่ เนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก อิตาลี นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย ฮังการี สิงคโปร์ ไทย ยกเว้นในสหรัฐอเมริกา ซึ่งอาจเกิดจากการวินิจฉัยผิดพลาดในห้องปฏิบัติการ อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2541 มีการรายงานการระบาดของโรคติดเชื้อ *Streptococcus suis* ในสุกรมณฑลเจียงซูทำให้สุกรล้มตายไปประมาณ 80,000 ตัว มีผู้ป่วย 25 ราย และตาย 14 ราย (สำนักโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2550) ในปี พ.ศ. 2548 ประเทศจีนรายงานการระบาดของเชื้อ *Streptococcus suis* ในชาวนาที่เลี้ยงสุกรไว้ตามบ้านและมีประวัติฆ่าสุกรหรือแพะที่ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ พบผู้ป่วยทั้งสิ้น 215 ราย มีอาการ Toxic syndrome ร้อยละ 28 ในจำนวนนี้อัตราป่วยตายสูงถึงร้อยละ 6 (สำนักควบคุมโรคที่ 10 จังหวัดเชียงใหม่, 2550)

ประเทศไทยมีรายงานการติดเชื้อ *Streptococcus suis* ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2530 ที่โรงพยาบาลรามาริมดี ต่อมาปี 2537 มีรายงานการระบาดที่จังหวัดลำพูน เป็นผลให้โรงพยาบาลลำพูนทำการศึกษาแบบ descriptive prospective observational study เพิ่มเติมเพื่อค้นหาอุบัติการณ์ของผู้ป่วย *Streptococcus suis* จากผู้ป่วยทุกรายที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลลำพูนช่วงเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2544 ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2545 และมีผลเพาะเชื้อในเลือดหรือน้ำไขสันหลังพบเชื้อ *Streptococcus viridans* ผลการศึกษาพบว่าผู้ป่วยรับการรักษาและตรวจพบเชื้อเบื้องต้นเป็น *Streptococcus viridans* จำนวน 28 ราย และเมื่อตรวจยืนยันแยกชนิดของเชื้อพบ *Streptococcus suis* จำนวน 19 ราย (ร้อยละ 67.86) เสียชีวิต 7 ราย คิดเป็นอัตราป่วยตายร้อยละ 37 ผู้ป่วยทั้ง 19 ราย เป็นเพศชาย 18 ราย เพศหญิง 1 ราย ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร ผู้ป่วยทุกรายมีประวัติรับประทานเนื้อหรือเลือดสุกรดิบก่อนป่วย 1 – 7 วัน ผู้ป่วยกว่าร้อยละ 70 มีประวัติการดื่มสุราเป็นประจำ (สำนักโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2550) และ

มีรายงานการพบผู้ป่วยโรคไขหูดับหรือโรคติดเชื้อ *Streptococcus suis* ในประเทศไทยเป็นประจำทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 – 2550

จากข้อมูลรายงานสอบสวนโรค รายงานการศึกษาจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดและสำนักงานป้องกันและควบคุมโรคเขต 10 พบว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 – 2550 พบผู้ป่วยโรคไขหูดับหรือโรคติดเชื้อ *Streptococcus suis* ในพื้นที่สาธารณสุขเขต 1 โดยพบมากที่สุดในปี 2550 จำนวน 81 ราย เสียชีวิต 11 ราย และจังหวัดลำพูนเป็นจังหวัดที่พบการติดเชื้อ *Streptococcus suis* ในทุกปี

การติดเชื้อ *Streptococcus suis* เป็นปัญหาสาธารณสุขในพื้นที่ที่ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อสุขภาพของประชาชนถึงชีวิต หากรอดชีวิตก็อาจพบความพิการ จากการศึกษาพบว่าการติดเชื้อ *Streptococcus suis* เกือบทุกรายสาเหตุมาจากการรับประทานเนื้อสุกรดิบและสุรา จากบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เป็นพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบทยังยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะวัฒนธรรมการบริโภคเนื้อสุกรดิบทำให้มีโอกาสเกิดการติดเชื้อ *Streptococcus suis* ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการบริโภคเนื้อสุกรดิบของประชาชน และการจำหน่ายลาบหมูดิบของร้านจำหน่ายอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการบริโภคเนื้อสุกรดิบของประชาชนต่อไป

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาลักษณะการบริโภคเนื้อสุกรดิบของประชาชนอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษาลักษณะการจำหน่ายลาบหมูดิบของร้านจำหน่ายอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

คำถามการศึกษา

1. ลักษณะการบริโภคเนื้อสุกรดิบของประชาชนอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เป็นอย่างไร
2. ลักษณะการจำหน่ายลาบหมูดิบของร้านจำหน่ายอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูนเป็นอย่างไร

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

การบริโภคเนื้อสุกรดิบ หมายถึง ปริมาณ ความถี่ ความรู้ ความเชื่อ และปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกับการนำเนื้อสุกรมาปรุงเป็นอาหารรับประทานโดยไม่ผ่านความร้อน ได้แก่ ลาบหมูดิบ และหู้ดิบ

การจำหน่ายลาบหมูดิบ หมายถึง ปริมาณ ความถี่ และปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจำหน่ายลาบหมูดิบและหลู้ดิบ

ลาบหมูดิบ หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเนื้อสุกรดิบนำมาสับให้ละเอียดคลุกเคล้ากับเลือดสดและเครื่องในหั่นซอย ประงด้วยน้ำพริกลาบ แล้วรับประทานทั้งสดๆ ดิบๆ โดยไม่ผ่านความร้อน

หลู้ดิบ หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเนื้อสุกรดิบนำมาสับให้ละเอียดประงด้วยน้ำพริกลาบ แต่ใช้เลือดสดๆ มากกว่าโดยเอาเลือดหมูที่สะอาดเคล้ากับใบตะไคร้พอให้หายคาวแล้วเอาน้ำพริก ลงละลายจนเข้ากันดีแล้วเอาน้ำลาบลงปั่นนิดหน่อย หั่นแคบหมูโรยหน้า และเอาเครื่องในทอดกรอบลงไปด้วย แล้วรับประทานทั้งสดๆ ดิบๆ โดยไม่ผ่านความร้อน

ร้านจำหน่ายลาบหมูดิบ หมายถึง สถานที่จำหน่ายอาหารประเภทลาบหมูดิบและหลู้ดิบ ประงสำเร็จสำหรับรับประทาน

อาการป่วย หมายถึง ประชาชนที่มีอาการ อูจจาระร่วง, ไข้สูงเฉียบพลัน, ปวดเมื่อยตามตัว, ปวดศีรษะ, เวียนศีรษะ, หูตึงหรือการได้ยินลดลงจากปกติ, สูญเสียการทรงตัว, อาเจียน, คอแข็ง หลังรับประทานลาบหมูดิบ หลู้ดิบ 1 สัปดาห์

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive study) โดยวิธีการสำรวจ (Survey) เพื่อศึกษาถึงลักษณะการบริโภคเนื้อสุกรดิบของประชาชนอำเภอแม่ทา และลักษณะการจำหน่ายลาบหมูดิบของร้านจำหน่ายอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอแม่ทา รับการเลือกโดยวิธีสุ่มตัวอย่าง จำนวน 380 คน และร้านจำหน่ายลาบหมูดิบ ทุกร้านของอำเภอแม่ทา จำนวน 15 ร้าน ระยะเวลาในการศึกษา เดือน พฤศจิกายน พ.ศ.2551 ถึง เดือน เมษายน พ.ศ. 2552

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการบริโภคเนื้อสุกรดิบของประชาชน